

ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΑΘΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Σας υπενθυμίζουμε ότι οι τρεις κύριοι κλάδοι των παθών μας είναι η ΦΙΛΑΡΓΥΡΙΑ, η ΦΙΛΗΔΟΝΙΑ και η ΦΙΛΑΡΧΙΑ. Μέχρι τώρα στην σειρά αυτή των ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ εξετάσαμε διάφορα παρακλάδια (άλκοολισμός, χαρτοπαιξία, ναρκωτικά, φθόνος, μίσος, μνησικακία, σκληρότητα, κ. ά.) των κλάδων ΦΙΛΑΡΓΥΡΙΑ και ΦΙΛΗΔΟΝΙΑ. Από το μάθημα 64 της 15-5-24 άρχισαμε τήν μελέτη του πάθους ΦΙΛΑΡΧΙΑ. Όπως και στά προηγούμενα, άφετηρία μας θεατρικά έργα και στην μελέτη του πάθους ΦΙΛΑΡΧΙΑ.

Γιατί θεατρικά έργα; Έπειδή τό θέατρο άναπαριστάνει φάσεις τής ζωής των ανθρώπων. Άποτελεί "μίμηση πράξεως" κατά τόν φιλόσοφο Άριστοτέλη (έργο ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ). Οι δραματουργοί είναι προικισμένοι άνθρωποι και διακρίνουν ψυχικές καταστάσεις, κίνητρα, επιδιώξεις, επιθυμίες, φιλοδοξίες και μάς τίς έπισημαίνουν μέ τόν προβολέα τής γραφίδας τους. Βέβαια τέτοια έπισήμανση μπορεί νά γίνει και από άλλους δημιουργούς μέ τό μυθιστόρημα, τό διήγημα, τό άρθρο.

Τό πάθος τής ΦΙΛΑΡΧΙΑΣ μπορεί νά εκδηλώνεται σέ διάφορους χώρους: συλλόγους, συνεταιρισμούς, έμπορικές έταιρείες. Στην ΠΟΛΙΤΙΚΗ ή έξουσία εξασφαλίζει στόν κάτοχο ισχύ, έπιβολή σέ άλλα πρόσωπα, αίγλη, οικονομικά όφέλη κ. ά. (κατοικία, μεταφορικά μέσα) ασφάλεια αλλά και κινδύνους. Ο έθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός στόν "Ύμνο εις τήν Έλευθερία τήν βλέπει νά κρατάει σκήπτρο και νά χαμογελάει σέ καθέναν "πάρ το λέγοντας, και σύ." Και οι ανταγωνισμοί για νά πάρουμε τό σκήπτρο έχουν συνέπειες από μέτριες, σοβαρές, μέχρι όλέθριες για άτομα, οικογένειες, κοινωνικές ομάδες, έθνη. Βέβαια και έπιτυχίες μικρές ή μεγάλες, βραχυχρόνιες ή μακροχρόνιες.

Από τό ήθικό ποιόν των προσώπων, πού τήν κατακτοῦν, εξαρτάται εάν ή έξουσία θά είναι διάκονος των ανθρώπων ή δυνάστης (βλ. ΜΑΘΗΜΑ 64 15-5-24).

Άς ιδούμε τώρα τό πάθος τής φιλαρχίας στό άριστούργημα του μεγάλου Άγγλου δραματουργού Ουίλλιαμ Σαίξπηρ (1564 - 1616) ΜΑΚΒΕΘ και τίς συνέπειές του.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου ἐκτυλίσσεται στή Σκωτία κατά τόν ἐνδέκατο αἰῶνα. Κάποιοι εὐγενεῖς εἶχαν στασιάσει ἐναντίον τοῦ βασιλιᾶ Ντάνκαν καί εἶχαν συμμαχήσει μέ εἰσβολεῖς ἀπό τήν Νορβηγία. Κατά τίς σκληρές μάχες διακρίθηκαν οἱ εὐγενεῖς Μάκβεθ καί Μπάνκο. Μετά τήν νίκη τῶν πιστῶν σ' αὐτόν στρατευμάτων, ὁ βασιλιάς Ντάνκαν τούς ὑποδέχεται μέ τιμές. Ἡ ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ δούκα τοῦ Κάουντορ, πού ἐπαληθεύει σχετική προφητεία Μαγισσῶν, ξυπνᾷ στόν Μάκβεθ τήν φιλοδοξία γιά τόν θρόνο.

Ὁ ἡλικιωμένος βασιλιάς τῆς Σκωτίας Ντάνκαν, οἱ γιοί του Μάλκολμ καί Ντόναλμπαιην καθῶς καί αὐλικοί φιλοξενοῦνται στόν πύργο τοῦ Μάκβεθ. Ὑπερνικῶντας τούς ἐνδοιασμούς του μέ τήν παρότρυνση τῆς γυναίκας του, ὁ Μάκβεθ δολοφονεῖ τήν νύχτα, στόν ὕπνο τόν βασιλιά καί ἐπιρρίπτει τήν πράξη του στούς θαλαμηπόλους-φύλακες. Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ φόνου προκαλεῖ γενική ἀναστάτωση καί σύγχυση. Ὑποπευόμενοι προδοσία, οἱ πρίγκηπες φεύγουν, ὁ Μάλκολμ στήν Ἀγγλία, ὁ Ντόναλμπαιην στήν Ἴρλανδία. Ἡ λαθραία καί αἰφνίδια φυγή τους ρίχνει τήν σκιά τῆς συνωμοσίας σ' αὐτούς.

Ὁ Μάκβεθ γίνεται βασιλιάς. Καθῶς εἶναι ἄτεκνος, θυμᾶται τήν προφητεία πού ἔκαναν στόν Μπάνκο οἱ Μάγισσες: δέν θά γίνει βασιλιάς, ἀλλά οἱ ἀπόγονοί του θά εἶναι βασιλιάδες. Γιά νά ἐξασφαλισθεῖ χρησιμοποιεῖ δολοφόνους πού σκοτώνουν τόν Μπάνκο, ἀλλά ὄχι τόν γιό του Φλῆνς. Σέ ἐπίσημο δεῖπνο πού δίνει σέ αὐλικούς εὐγενεῖς, τό φάντασμα τοῦ Μπάνκο ταράζει τόν Μάκβεθ. Ἡ Λαίδη Μάκβεθ προσπαθεῖ νά δικαιολογήσει τήν ψυχοδιανοητική διαταραχή καί συμπεριφορά του.

Ἡ βασιλεία τοῦ Μάκβεθ ἐξελίσσεται σέ τυραννία. Οἱ ἐνέργειές του ἔχουν δημιουργήσει κράτος φόβου καί ἀνασφάλειας. Ὁ εὐγενής Μακντάφ ἀποστασιοποιεῖται ἀπό τήν βασιλική αὐλή καί καταφεύγει στήν αὐλή τῆς Ἀγγλίας (Ἐδουάρδος ὁ Ἐξομολογητής 1057-1093), ὅπου ζεῖ ὁ Μάλκολμ, γιός τοῦ δολοφονημένου Ντάνκαν. Ὁ Μάκβεθ ἀμφιβάλλει γιά τήν ἀφοσίωση ἄλλων εὐγενῶν καί προσφεύγει στίς Μάγισσες. Ὅπτασιές τόν προειδοποιοῦν νά φυλάγεται ἀπό τόν Μακντάφ, ἀλλά νά μή φοβᾶται ἀπό κανέναν ἄνδρα γεννημένο ἀπό γυναῖκα. Δέν θά νικηθεῖ πρὶν τό δάσος Μπέρναμ. ἔλθει στόν λόφο Ντάνσιναιην. Σέ ὄραμα τοῦ παρουσιάζουν τούς βασιλιάδες τῆς δυναστείας τῶν Στιούαρτς, ἀπογόνους τοῦ Μπάνκο. Ὅργανά του αἰφνιδιάζουν τόν πύργο τοῦ Μακντάφ καί σφάζουν γυναῖκα, παιδιά καί ὑπηρέτες του.

Ἡ Λαίδη Μάκβεθ, ἀμέτοχη στά νέα ἐγκλήματα τοῦ ἄντρα της, συγκεντρώνει τίς δυνάμεις της στήν ἀντιμετώπιση τοῦ προσωπικοῦ της δράματος. Ὑποφέρει μυστικά καθῶς βασανίζεται ἀπό τύψεις καί ὑπνοβατεῖ. Ὁ γιατρός της ἀδυνατεῖ νά τήν βοηθήσει. Ἡ ἀρρώστεια της χρειάζεται γιατρό ψυχῆς.

Οἱ Σκῶτοι πού ἔχουν ἐξεγερθεῖ ἐναντίον τοῦ Μάκβεθ προχωροῦν πρὸς τό δάσος Μπέρναμ γιά νά ἐνωθοῦν μέ τούς συμμάχους τους πού ἔρχονται ὑπό τόν Μάλκολμ ἀπό τήν Ἀγγλία. Ὁ Μάκβεθ ὀχυρώνεται στό κάστρο Ντάνσιναιην. Οἱ ἀντίπαλοί του κινοῦνται καλυμμένοι μέ κλάδους ἀπό τά δέντρα τοῦ δάσους Μπέρναμ. Ὁ Μάκβεθ πληροφορεῖται τόν θάνατο τῆς γυναίκας του. Μᾶλλον αὐτοκτόνησε.

Ὁ στρατός τοῦ Μάλκολμ βρίσκει μικρή ἀντίσταση, τό κάστρο Ντανσιναίην καταλαμβάνεται. Ὁ Μάκβεθ βρίσκεται ἀντιμέτωπος μέ τόν Μακντάφ, ἀλλά δέν τόν φοβάται, γιατί εἶναι ἄτρωτος ἀπό ἄντρα πού γεννήθηκε ἀπό γυναίκα. Ἡ γενναιότητά του δέν τόν ἐγκαταλείπει οὔτε ἀπελπίζεται καί ὅταν ὁ Μακντάφ τόν πληροφορεῖ ὅτι δέν γεννήθηκε, γιατί τόν ἔβγαλαν ἀπό τήν κοιλιά τῆς μητέρας του πρὶν τήν ὥρα του. Ἀκολουθεῖ σκληρή μονομαχία πού δίνει τέλος στή ζωή τοῦ Μάκβεθ. Ὁ Μακντάφ παρουσιάζει ὡς τρόπαιο τό κεφάλι τοῦ τυράννου. Οἱ εὐγενεῖς πού συγκεντρώνονται ἐπευφημοῦν τόν Μάλκολμ βασιλιά τῆς Σκωτίας.

Τά πρῶτα λόγια πού ὁ Μάκβεθ ἀπευθύνει στόν Μπάνκο: «Τόσο ἄσχημη κι' ὠραία ἡμέρα δέν ξαναεἶδα». Ἀδύνατον μιά ἡμέρα νά εἶναι συγχρόνως ἄσχημη καί ὠραία. Οἱ λόγοι ἀποκαλύπτουν σύγχυση τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου.

Ἡ παρουσία καί ὁ διάλογος τῶν τριῶν Μαγισσῶν στήν πρώτη σκηνή προσδίδουν ὑπερφυσικό στοιχεῖο στήν ἀτμόσφαιρα. Ἡ φράση «τ' ὠραῖο εἶν' ἄσχημο, τ' ἄσχημο ὠραῖο» πού ἀρθρώνουν καί οἱ τρεῖς ἀποκαλύπτει τόν σκοπό τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων, νά προκαλέσουν σύγχυση στό νοῦ τῶν ἀνθρώπων. Ἐπιδιώκουν νά ζοῦν καί νά ἐνεργοῦν οἱ ἄνθρωποι ὅπως αὐτές: «στήν καταχνιά πετάω, μέσ στή θολούρα πλέω».

Μάκβεθ πρὸς τίς Μάγισσες: «Μιλῆστε, ἂν τό μπορείτε: τί εἶσατε;» Α' Στρίγγλα: «Γειά σου, Μάκβεθ. Γειά σου, θάνη τοῦ Γκλάμις». Β' Στρίγγλα: «Γειά σου, Μάκβεθ. Γειά σου, θάνη τοῦ Κάουντορ». Γ' Στρίγγλα: «Γειά σου, Μάκβεθ. Γειά σου πού βασιλιάς μετά θά γίνεις!». Καί πρὸς τόν Μπάνκο: «Θά κάνεις βασιλιάδες ὁ ἴδιος δέ θά γίνεις».

Μετά τούς χαιρετισμούς-προφητείες πού ἔκαναν στούς στρατηγούς Μάκβεθ καί Μπάνκο οἱ Μάγισσες ἐξαφανίστηκαν. Ὁ Μπάνκο παρατηρεῖ: «Κυρίε μου, τί ξαφνιάστηκες σάν νά φοβᾶσαι πράματα πού χτυπᾶν ὠραία σ' ἀφτί; ...». Γιατί ξαφνιάστηκε ὁ Μάκβεθ; Γιατί ἡ προφητεία «βασιλιάς θά γίνεις» ἀποκαλύπτει σχετική ἐπιθυμία, φιλοδοξία ἔνοχη. Ἐκπληκτικός γνώστης τῶν ἀνθρωπίνων ὁ βάρδος τοῦ Αἴηβον!

Σχολιάζοντας τά λεχθέντα τῶν Μαγισσῶν ὁ Μπάνκο ἐπισημαίνει: «... Μά 'ναι παράξενο: συχνά μᾶς ξεπλανεῦθουν γιά τό χαμό μας τά ὄργανα τοῦ σκότους λέγοντας ἀλήθειες, μᾶς μαυλίζουν μέ λιανά νομίσματα γιά νά μας ρίξουν στό βαθύτερο κατάντημα». Μεγάλη ἡ ἐφευρετικότητα τοῦ ἐχθροῦ μας γιά νά μᾶς παρασύρει στό κακό. «καί οὐ θαυμαστόν· αὐτός γάρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός», ὑπενθυμίζει ὁ ἔμπειρος φωτισμένος ἀγωνιστής τοῦ πνεύματος Ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος (Β' Κορινθ. 11, 14).

Ὁ σπόρος πού ἔριξαν «τά ὄργανα τοῦ σκότους» βρῆκε πρόσφορο ἔδαφος στήν ψυχή τοῦ Μάκβεθ. Ἡ τέχνη τοῦ Σαίξπηρ μᾶς ἐκθέτει τήν διεργασία πού γίνεται μέσα του μέ τούς μονολόγους του: «Δύο εἰπώθηκαν ἀλήθειες σάν αἴσιοι πρόλογοι στό δράμα πού ἀνεβαίνει μέ τό κυρίαρχο θέμα. Τούτη ἡ ἀφύσικη παρόρμηση δέ μπορεῖ νά 'ναι κακιά, δέ μπορεῖ νά 'ναι καλή; ἂν εἶν' 'ναι κακιά πῶς μοῦ ἔδωσε ἀρραβῶνα ἐπιτυχίας, ἀρχίζοντας μέ ἀλήθεια; Εἶμαι θάνης τοῦ Κάουντορ· ἂν καλή, πῶς παραδίνομαι σ' αὐτή τήν παρακίνηση πού τό εἶδωλό της τό φριχτό ξηλώνει τά μαλλιά μου καί κάνει ἡ ριζιμιά καρδιά μου νά χτυπάει μέσα μου ἀντίθετα ἀπ' τή φυσική της τάξη; ... Ἡ ἰδέα τοῦ φόνου πού 'ναι ἀκόμα μόνον στή φαντασία,

ταράζει τόσο τήν άπλή μου ανθρώπινη ύπαρξη, πού ή λειτουργία άγκομαχάει μέσα στή φαντασμάρα κι' ούτε ύπάρχει τίποτε, μόνο αυτό, τό άνύπαρχτο». Καί πρός τά πρόσωπα πού παρευρίσκονται: «...Ω, σάς ζητάω συμπάθιο: τό θολό μυαλό μου τ' άργαζαν ξεχασμένα πράματα...».

Ό βασιλιάς Ντάνκαν για τόν προδότη Κάουντορ: «Δέν είναι τρόπος νά 'βρεις τής ψυχής τό φτιάξιμο πάνω στό πρόσωπο: ήταν κύριος πού 'χα χτίσει επάνω του εμπιστοσύνη άπόλυτη». Γιατί οί άνθρωποι μπορούμε νά ύποκρινόμαστε και όπως θά συμβουλευσει ή Λαίδη Μάκβεθ τόν άντρα της, είμαστε τό φίδι πού κρύβεται κάτω από τό άθώο ώραιο άνθος. Άπόλυτη εμπιστοσύνη είχε ό Ντάνκαν και στόν Μάκβεθ τόν δολοφόνο του. Τέλειος ύποκριτής ό Ταρτοϋφος στό όμώνυμο έργο τοϋ Μολιέρου. Τήν εμπιστοσύνη όλων έχει κερδίσει ό ύποκριτής, κακούργος Ίάγος στήν τραγωδία τοϋ Σαίξπηρ «Όθέλος».

Ό Μάκβεθ στή γυναίκα του πού τόν παροτρύνει νά ύπερνικήσει τούς δισταγμούς του: «Τολμάω νά κάνω όσα ταιριάζουν στόν άντρα: όποιος τολμάει πιά πέρα δέν είν' άντρας». Άρετή στόν άντρα ή γενναιότητα. Όχι μόνον στους έξωτερικούς κινδύνους, αλλά και στους πνευματικούς έχθρούς. Είναι άθηντικοί άντρες όσοι δέν αντιστέκονται στό κακό;

Άξίζει νά επισημάνουμε τήν άπάνθρωπη σκληρότητα πού έχει ένδυθει ή άποφασιστικότητα και φιλοδοξία τής Λαίδης Μάκβεθ: «...Έθήλασα και ξέρω τί τρυφερά τό βρέφος άγαπās πού σε βυζαίνει: θά 'βγαζα ενώ θωρώντας με θά μου χαμογελοϋσε, τή ρόγα μου άπ' τά οϋλα του και θά 'σπαζα τό καύκαλό του νά 'χυνα έξω τά μυαλά του, άν είχα όρκο κάνει όπως έσύ για νά τό κάμω».

Ό Μάκβεθ στήν γυναίκα του άμέσως μετά τόν φόνο: «Σάν ν' άκουα μιά φωνή νά κράζει: Πάει ό ύπνος! Ό Μάκβεθ σκοτώνει τόν ύπνο, τόν άθώο ύπνο, ... Όλο φώναζε «Μήν κοιμάστε πιά!» Σ' όλο τό σπίτι. Ό Γκλάμις σκότωσε τόν ύπνο και γι' αυτό ό Κάουντορ πιά δέ θά κοιμηθει, ό Μάκβεθ πιά δέ θά κοιμηθει». Καί οί συνέπειες ακολουθοϋν: ή Λαίδη Μάκβεθ ύπνοβατεί και μονολογώντας όμολογει τά έγκλήματα (Ντάνκαν, Μπάνκο, οικογένεια Μακντάφ). Ό Μάκβεθ: «Μά 'ς ξηλωθει ή δομή τής πλάσης, παρά νά τρώμε τρέμοντας και νά κοιμόμαστε μέσ στην κατάθλιψη άπ' αυτά τά άπαίσινα όνειρα πού μάς ταράζουν τή νύχτα».

Βασιλιάς ό Μάκβεθ νιώθει άνασφάλεια, έτοιμάζεται νά έξοντώσει τόν Μπάνκο πού, σύμφωνα μέ τών Μαγισσών τήν προφητεία, θά γίνει γενάρχης βασιλιάδων, μονολογει: «...Άν έτσι, για τό σοί τοϋ Μπάνκο κόλασα τήν ψυχή μου, σκότωσα για δαύτους τόν άκακο τόν Ντάνκαν: έριξα κακά στό βάζο τής ειρήνης μου μόνο γι' αυτούς κι' έδωσα τόν αιώνιο θησαυρό μου στόν κοινόν έχτρό τοϋ ανθρώπου για νά κάνω εκείνους βασιλιάδες».

Αιώνιος θησαυρός ή ψυχή πού ό Δημιουργός μάς έχει δώσει. Άν τήν κολάσουμε ύπακούοντας στόν κοινό έχθρό μας γινόμαστε δύστυχοι σ' αυτή τή ζωή και θά είμαστε έτσι και στήν άλλη. Η άπώλεια τής ειρήνης και οί τύψεις άποτελοϋν ανεκτίμητη δωρεά τοϋ πανάγαθου Πατέρα για νά μετανοήσουμε πριν διαβοϋμε τό κατώφλι τοϋ θανάτου. Γιατί εν τω Άδη οϋκ έστι μετάνοια!

Ἡ Λαίδη Μάκβεθ στὸν ἄντρα της: «Θά ξεπλύνει τοῦ μεγάλου Ποσειδῶνα ὄλος ὁ ὠκεανὸς τὸ αἷμα αὐτὸ ἀπ' τὸ χέρι μου; Ὅχι, μᾶλλον τὸ χέρι τοῦτο μου τὰ πλήθια πέλαγα θά βάψει κι' ἀπὸ πράσινα θά γίνουν κόκκινα». Μὲ τὴν ἀμαρτωλότητά μας μολύνουμε καί τὸ φυσικὸ περιβάλλον!

Ὁ γιατρός στή βάρδια γιὰ τὴν Λαίδη Μάκβεθ: «Ἄρρωστες ψυχὲς ἀδειάζουν στ' ἄφωνα προσκεφάλια τους τ' ἄφωνα μυστικά τους. Μᾶλλον πνευματικὸ ἔχει ἀνάγκη, ὄχι γιατρός». Ἀφύσικη κατάσταση γιὰ τὴν ψυχὴ ἢ ἀμαρτία. Ὅπως τὸ δηλητήριο στό σῶμα. Σώφρονες ὅσοι παίρνουν τὸ φάρμακο πού παράγεται ἐκεῖ ὅπου τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας ἐνώνονται μὲ τὸ Αἷμα πού ρεεῖ ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶ.

Ὁ μεταφραστὴς τοῦ ἔργου Βασίλης Ρώτας σημειώνει γιὰ τὸ πάθος τῆς Φιλαρχίας: "Κανένα ναρκωτικὸ δὲν μεθάει τόσο τὸ ἄτομο, δὲν προκαλεῖ τόσο ἐφορία μέσα του, μεγαλώνοντάς το ἀπεριόριστα κι ἀσυγκράτητα, ὅσο ἡ ἐξουσία. Κι εἴμαστε σ' ἐποχὴ πού ἡ κατάχτηση τῆς ἐξουσίας ἔλκει κάθε φαντασμένο θερμοκέφαλο. Τὸ ἔργο τοῦτο φαίνεται σάν παράλογο κι ἀπόκοπο παιχνίδι τοῦ πόθου γιὰ τὴν ἐξουσία, πού καταντάει ἡ πιὸ μαύρη ἀπελπισία μέσα στὴν πιὸ ἔρημη, σκοτεινὴ κι ἀπαίσια νύχτα."

Ἐπάρχει καί ὄπερα τοῦ Βέρντι μὲ τὴν ὑπόθεση τοῦ Μάκβεθ.

Στὴν τραγωδίᾳ ΑΜΛΕΤ τοῦ Σαίξπηρ ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέα τῆς Δανίας Ἄμλετ Κλαύδιος τὸν ἐδολοφόνησε γιὰ νὰ τοῦ πάρει τὸν θρόνο. Τὸ φάντασμα τοῦ δολοφονημένου Ἄμλετ ἀποκαλύπτει τὸ γεγονὸς στό γιό τοῦ Ἄμλετ. Τὴν ὑπόθεση τοῦ ἔργου θά ἐκθέσουμε στό ἐπόμενο ΜΑΘΗΜΑ.

ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

22 Ὀκτωβρίου 2024